

DOI: 10.18559/SOEP.2019.3.4

Piotr Druszcz<https://orcid.org/0000-0002-1165-0864>Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Instytut Rachunkowości i Zarządzania
Finansami, Katedra Rachunkowości i Rewizji Finansowej

piotr.druszcz@ue.poznan.pl

**PREZENTACJA KRYPTOWALUT
W SPRAWOZDANIU FINANSOWYM
W UJĘCIU MSR/ MSSF I USTAWY
O RACHUNKOWOŚCI**

Streszczenie: W wyniku transformacji na rynku pieniądza mamy obecnie do czynienia z kryptowalutami, które są tworem powstałym w wyniku nowoczesnych technologii (*blockchain*) oraz zmieniających się nawyków społeczeństwa digitalnego. Najpopularniejszą z kryptowalut jest bitcoin, którym handluje się od początku 2009 r., a mimo to do dziś nie jest w pełni uregulowany. Regulatorzy wydają w tym zakresie głównie opinie i stanowiska, przy czym różnią się one znacząco na świecie, natomiast regulacji na poziomie ustawowym jest bardzo niewiele, a w niektórych krajach nie ma ich wcale. W Polsce jedyną ustawą definiującą waluty wirtualne jest ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu obowiązująca od 2018 r. Począwszy od 2019 r., po nowelizacjach, dwie inne ustawy powołują się na definicję walut wirtualnych – ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych oraz ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych. Akty te nie regulują jednak pełnego zakresu zagadnień oraz obszarów, które mają styczność z kryptowalutami. Przykładem braku uregulowań jest rachunkowość. Celem artykułu jest przegląd definicji wybranych grup aktywów w obecnie obowiązujących regulacjach z zakresu rachunkowości oraz identyfikacja tych grup aktywów, do których mogą zostać zaklasyfikowane kryptowaluty. Osiągnięciu celu posłuży wykorzystanie metody krytycznej analizy literatury oraz metody dedukcji.

Słowa kluczowe: bitcoin, waluty wirtualne, waluty cyfrowe, kryptowaluty, rachunkowość, MSR.

Klasyfikacja JEL: M41, M48, O40.

PRESENTATION OF CRYPTOCURRENCIES IN FINANCIAL STATEMENTS UNDER THE IAS AND POLISH ACCOUNTING ACT

Abstract: As a result of the transformation on the money market, we are currently dealing with cryptocurrencies, which are a product created as a consequence of modern technologies (blockchain) and the changing habits of today's digital society. The most popular of the cryptocurrencies is Bitcoin, which has been trading since the beginning of 2009, and still is not fully regulated. In this field, regulators mainly issue opinions and positions, but they differ significantly in the world, while regulation at the statutory level is very little or in some countries even existing at all. In Poland, the only law defining virtual currencies is the Anti-Money Laundering and Terrorism Financing Act which came into force in 2018. As of 2019, after amendments, two other acts refer to the definition of virtual currencies – Personal Income Tax Act and Corporate Income Tax Act. However, these acts do not regulate the full range of issues and areas that are in contact with cryptocurrencies. An example of the lack of regulations is accounting. The purpose of this article is to review the definitions of selected groups of assets in the currently applicable accounting regulations and to identify groups of assets in which cryptocurrencies may be classified. The use of the critical analysis of the literature method and the deduction method will lead to achieving the goal of this article.

Keywords: bitcoin, virtual currency, digital currency, cryptocurrency, accounting, IAS.

Wstęp

Rozważania naukowe, zgodnie ze wskazaniem Meredyka (2003, s. 51) powinny się odnosić do tzw. problemów poznawczych, czyli w gruncie rzeczy do braku rozwiązań lub niedoskonałych rozwiązań dla tych problemów. Jednym z powodów braku wiedzy w obszarze nauk ekonomicznych jest dynamiczny rozwój rynku finansowego i powstawanie nowych produktów, usług, systemów i innych rozwiązań wykorzystywanych w sferach finansów, inwestycji czy systemów płatności. Jest to wynikiem postępu technologicznego, ale przede wszystkim współczesnej, kreatywnej architektury finansowej. Obecnie istotnym dla dziedziny rachunkowości obszarem braku wiedzy jest funkcjonowanie jednego z takich nowoczesnych, elektronicznych systemów płatności, powstałego właśnie dzięki możliwościom, jakie dają nowe technologie. Produktem tym są kryptowaluty, spośród których najbardziej popularną jest bitcoin. Jak wskazuje M. Remlein (2015, s. 150),

istotnym źródłem informacji finansowych niezbędnych do oceny działalności podmiotu gospodarczego, a także determinujących decyzje inwestycyjne jest sprawozdanie finansowe, będące finalnym produktem rachunkowości. Kryptowaluty, które podobnie jak wszystkie inne składniki można potraktować jako część majątku przedsiębiorstwa, należy zatem odpowiednio zmierzyć, a następnie zaprezentować we wspomnianym wyżej produkcie finalnym rachunkowości. By móc zmierzyć składnik aktywów, należy w pierwszej kolejności określić, jaki to rodzaj aktywów, ponieważ różne metody wyceny wskazane są dla poszczególnych grup aktywów. W polskiej strefie regulacyjnej brakuje rozwiązań jednoznacznie określających, w jaki sposób należy ujmować kryptowaluty. Autor podejmuje się zatem analizy definicji wybranych grup aktywów w celu identyfikacji, czy w obecnie obowiązujących aktach prawnych można znaleźć zastosowanie wobec kryptowalut. Celem artykułu jest zatem przegląd definicji wybranych grup aktywów w obowiązujących regulacjach z zakresu rachunkowości oraz identyfikacja tych grup aktywów, do których mogą zostać zaklasyfikowane kryptowaluty.

1. Istota i kategorie kryptowalut

Wyjaśnienie istoty kryptowalut należy poprzedzić naświetleniem, co tak naprawdę autor ma zamiar opisywać. Niejednoznaczność walut wirtualnych rozpoczyna się bowiem już u podstaw tej innowacji. Obecnie trudno ją nawet ująć w jednolitych ramach terminologicznych. Ani z punktu widzenia rachunkowości, ani w odniesieniu do innych dyscyplin pieniądze wirtualne nie są jednakowo nazywane. Dla określenia tego zjawiska używa się co najmniej kilku terminów – waluty internetowe lub cyberwaluty (Przyłuska-Schmitt, 2016), kryptowaluty (Sobiecki, 2015), waluty wirtualne (Wiszniewski, 2015a, b) oraz waluty cyfrowe (Bradbury, 2014). Mimo że wszystkie są stosowane zamiennie, zdaniem autora termin kryptowaluty nie jest synonimem dwóch pozostałych. Dla zobrazowania wątpliwości autora poniżej przedstawiono przykładowe definicje.

Każdy opis w tabeli, według słownika użytkowego, definiuje to samo pojęcie, jednak wyraźnie widać różnice w rozumieniu walut wirtualnych przez poszczególnych autorów. Ewidentnie można zaobserwować, że wraz z biegiem czasu interpretacja terminu odchodzi od świata wirtualnego do rzeczywistego. Jest to związane z rozwojem i stopniem wykorzystania szeroko pojętych walut wirtualnych, które można podzielić na trzy kategorie

wskazane na rysunku 1. Według autora występowanie tych trzech postaci walut wirtualnych jest jedną z przyczyn szumu terminologicznego w tym zakresie. Różne rodzaje pieniądza wirtualnego są bowiem określane tymi samymi pojęciami. Tymczasem termin „kryptowaluty” odnosi się tylko do jednej z tych trzech kategorii pieniądza wirtualnego, a więc powinno się go używać w węższym znaczeniu niż pojęcie „waluty wirtualne”.

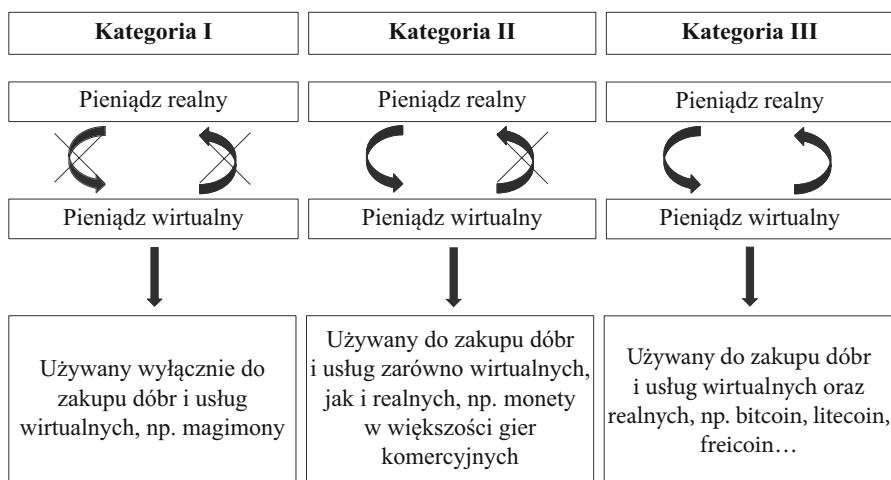
Wybrane definicje pieniądza wirtualnego

Pojęcie	Definicja	Źródło
Waluty wirtualne	Stanowią środek płatniczy niewyemitowany przez żadną instytucję bankową, będący jednostką wymiany pomiędzy emitentem (<i>publisher</i>) oraz użytkownikiem lub pomiędzy grupą użytkowników, odgrywając rolę uniwersalnego ekwiwalentu w danej sieci, w ściśle określonych granicach i służy głównie do zakupu przedmiotów wirtualnych	(Chen i Wu, 2009)
	Stanowią rodzaj nieregulowanego, cyfrowego pieniądza, emitowanego przez jego twórców, wykorzystwanego i akceptowanego przez uczestników danej społeczności czy wirtualnego świata	(ECB, 2012)
	Są cyfrową reprezentacją wartości, która może być przekazywana za pomocą technologii IT i stosowana jako środek wymiany, jednostka rozrachunkowa czy środek przechowywania wartości , jednak nie ma statusu oficjalnego środka płatniczego – tzn. jej wartość nie jest gwarantowana przez żaden rząd czy Bank Centralny, jednak może podlegać regulacjom państwa	(FATF, EBA, 2014)
Kryptowaluty	Rodzaj tokena cyfrowego opierającego się na kryptografii użytej do cyfrowego podpisywania transakcji oraz do kontroli wzrostu podaży tokenów. (...) Kryptowaluty są to nośniki wartości. Niektóre z nich spełniają wszystkie lub niektóre funkcje pieniądza, takie jak podzielność, zachowanie wartości (...), wymienialność	(Piech, 2016)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wskazanej literatury.

Zgodnie z zaprezentowanym zestawieniem na rysunku 1 Europejski Bank Centralny wyróżnił trzy typy walut wirtualnych:

- niewymienialne, funkcjonujące wyłącznie w świecie wirtualnym – są to waluty wirtualne niebędące kryptowalutami,
- wymienialne jednostronnie – są to waluty wirtualne niebędące kryptowalutami,

Rysunek 1. Kategorie pieniądza wirtualnego

Źródło: (ECB, 2012, s. 15).

– wymienne obustronnie – są to waluty wirtualne oparte na kryptografii, więc można je nazywać kryptowalutami.

Pierwszy rodzaj walut, najstarszy, zaczął być wykorzystywany wraz z rozwojem świata gier cyfrowych już w latach 90. XX w. Uczestnik gry za określone aktywności i zadania wykonywane w grze otrzymywał wynagrodzenie właśnie w postaci pieniądza wirtualnego. Nie miał natomiast możliwości ani zakupu tej waluty za pieniądze realne, ani wymiany na pieniądź realny po jej uzyskaniu za zadania w grze. Przykładem tego typu pieniądza są magimony, czyli monety wykorzystywane w grze *The Sims: Abrakadabra*. Gracz mógł je uzyskać na trzy sposoby – przez sprzedaż magicznych przedmiotów sprzedawcom, pojedynki czarodziei na arenie bądź występy na scenie albo na specjalnych obiektach.

Drugi typ walut, wykorzystywany obecnie w większości gier, jest wymienny jednostronnie. To znaczy, że gracz może kupić wirtualne monety za pieniądź realny, ale nie może ich wymienić z powrotem ani kupić za nie dóbr realnych. Ten rodzaj jest wykorzystywany głównie w celu podniesienia zadowolenia gracza, które to osiąga, kupując dodatkowe życia, specjalne moce dla swoich postaci itp.

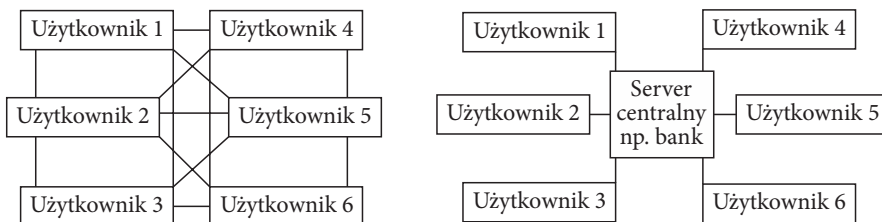
Trzecia kategoria walut wirtualnych to właśnie kryptowaluty, czyli to, czego istotę i problematykę chce opisać autor w niniejszym opracowaniu. Ten rodzaj pieniądza wirtualnego jest wymienny w obie strony, to znaczy że kryptowaluty można zakupić za realne pieniądze, a następnie ponownie

wymienić na początkowo posiadany zasób. Oczywiście wielkość tego zasobu może się różnić ze względu na zmieniający się kurs kryptowalut w stosunku do walut realnych.

Podsumowując opisywane różnice w nazewnictwie i ich prawdopodobne źródła, należy nadmienić, że w opinii autora waluta wirtualna jest pojęciem szerszym niż kryptowaluta. Nie każda waluta wirtualna (kategoria I i II) jest bowiem kryptowalutą, z drugiej zaś strony nie pozostaje żadna wątpliwość, że każda kryptowaluta jest walutą cyfrową. Od tej pory autor, posługując się trzema terminami wskazanymi wyżej, będzie miał na myśli wyłącznie kategorię III pieniądza wirtualnego.

Rozumiana w zdefiniowany powyżej sposób kryptowaluta jest oparta na zaufaniu do emitenta prywatnego, a jej funkcjonowanie dotyczy zdecentralizowanej bazy danych (*peer-to-peer*). Oznacza to, że w odróżnieniu do tradycyjnych, transakcje kryptowalutami zachodzą bezpośrednio między użytkownikami, z pominięciem serwera centralnego (Lis-Markiewicz i Nowak, 2015, s. 11), co obrazuje rysunek 2. Ryzyko związane z brakiem udziału kontrolującej instytucji nadrzędnej jest ograniczane przez wykorzystywanie wyżej wspomnianych funkcji szyfrujących, które ogólnie rzecz ujmując, odgrywają rolę podpisów cyfrowych, które może złożyć wyłącznie właściciel jednostek walutowych posiadający specyficzne dane opisujące te jednostki. Na ich podstawie tworzony jest tzw. klucz prywatny, pozwalający zatwierdzić transakcję i dający gwarancję jej unikalności. Jednostka waluty wirtualnej jest bowiem jedynym i niepowtarzalnym ciągiem znaków alfanumerycznych zaszyfrowanym w postaci pliku zapisanego na dysku, który może zostać przesłany do dowolnego użytkownika sieci internetowej (Wiszniowski, 2015b, s. 277).

Jak widać na rysunku, w tradycyjnej architekturze sieciowej o modelu klient-serwer w każdym przepływie informacji między użytkownikami

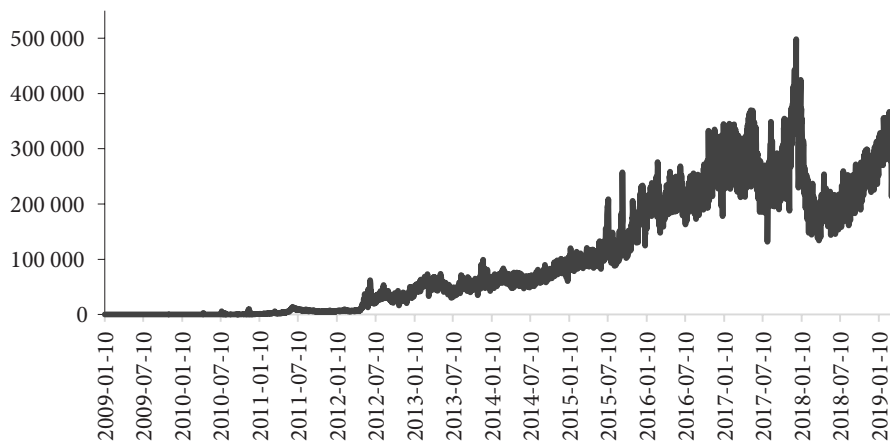

Rysunek 2. Sieć *peer-to-peer* vs. tradycyjna architektura sieciowa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: (Szymankiewicz, 2014, s. 38–39; Oluwatosin, 2014, s. 67–68).

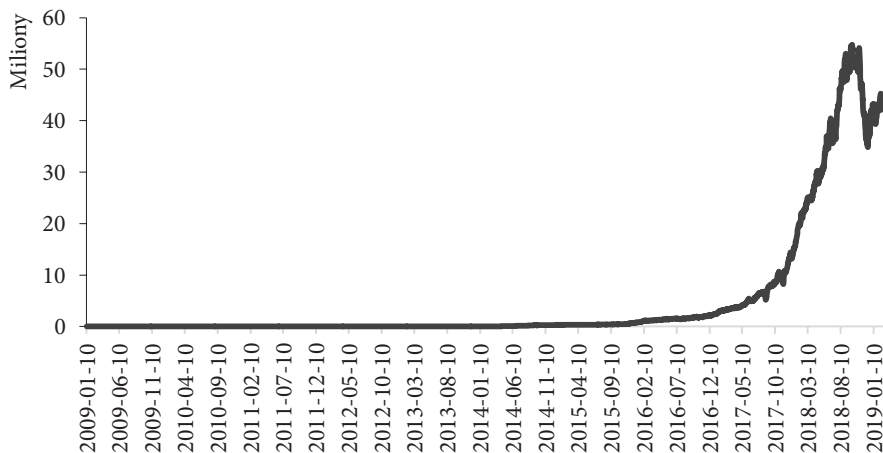
pośredniczy serwer centralny, którym w przypadku transakcji finansowych jest zazwyczaj serwer banku. Jest to przyczyną braku anonimowości użytkowników dokonujących transakcji w tradycyjnych systemach finansowych, ponieważ instytucja nadrzędna w stosunku do klienta może gromadzić informacje, od kogo do kogo następuje przepływ, w jakiej kwocie oraz za co. Specyficznym elementem kryptowalut jest zatem możliwość zachowania anonimowości. Dzieje się tak, ponieważ każdy „portfel” do przechowywania tej cyfrowej waluty jest tworzony przez użytkownika samodzielnie, a liczba zakładanych portfeli nie ma limitu. Klucze publiczne, będące niejako odpowiednikiem numeru rachunku bankowego, są przypadkowym ciągiem znaków i nie są ustalane w sposób scentralizowany. Ponadto do transakcji między portfelami nie są przywiązane konkretne dane osobowe (Bubiel, 2015, s. 3). Szczegóły braku możliwości odkrycia danych uczestnika transakcji opisuje Wiszniowski (2015a, s. 51–52).

Kolejnym unikalnym dla kryptowalut aspektem jest szybkość przebiegu transakcji. Dzięki ich funkcjonowaniu w ww. systemie równorzędnym przesyłane środki nie są nigdzie zatrzymywane, co powoduje, że przepływy zachodzą w ciągu kilku minut. Ponadto transakcje w walutach wirtualnych nie są obciążone takimi kosztami pośrednictwa jak tradycyjne przepływy. Te i inne cechy powodują, że zainteresowanie kryptowalutami dynamicznie rośnie. Potwierdzeniem dużego i ciągle rosnącego zainteresowania kryptowalutami są rysunki 3 i 4 prezentujące dane dotyczące rynku bitcoina.

Rysunek 3. Dzienna liczba transakcji w sieci bitcoin w latach 2009–2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Bitcoin Core Charts.

Rysunek 4. Moc obliczeniowa w sieci bitcoin w latach 2009–2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Bitcoin Core Charts.

Rysunek 3 prezentuje dzienną liczbę transakcji w bitcoinach, która obrazuje poziom zainteresowania i wykorzystania kryptowaluty. Liczba transakcji, z wyjątkiem spadków w okresie od stycznia do kwietnia 2018 r., jest w ciągłym trendzie rosnącym. W szczytowym momencie liczba transakcji wynosiła niespełna 500 000 dziennie, podczas gdy w początkowej fazie życia kryptowaluty liczba ta wynosiła zaledwie kilkadziesiąt sztuk.

Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku obserwacji dotyczącej zaangażowanej na rynku bitcoina mocy obliczeniowej. Moc ta, mierzona w hashach na sekundę, jest niezbędna do prowadzenia procesu emisji kryptowaluty, która następuje poprzez rozwiązywanie skomplikowanych zagadek kryptograficznych z użyciem wysokiej klasy sprzętu komputerowego generującego właśnie moc obliczeniową. Wielkość mocy obliczeniowej rosła niemalże nieprzerwanie od początku istnienia bitcoina do listopada 2018 r., gdy odnotowano pierwszy znaczący spadek. Od połowy grudnia 2018 r. moc ponownie wykazuje trend rosnący. Amplituda wartości mocy wynosi ponad 53 mln Hs.

2. Analiza definicji wybranych grup aktywów w ujęciu MSR/ MSSF oraz ustawy o rachunkowości wraz z oceną możliwości ich zastosowania wobec kryptowalut

W wyniku przeglądu literatury przedmiotu wybrano pięć grup aktywów, które autorzy najczęściej wskazują jako możliwe do wykorzystania w celu kwalifikacji kryptowalut. Grupy te to kasa i ekwiwalenty pieniężne, instrumenty finansowe, wartości niematerialne i prawne, zapasy oraz inwestycje. Paragraf 7 Międzynarodowego Standardu Rachunkowości 8 *Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów* wymaga zastosowania określonej normy MSR/ MSSF, jeżeli ma ona zastosowanie. Mimo że standardy nie odwołują się bezpośrednio do kryptowalut, ich zakres może obejmować elementy o cechach kryptowalut, a zatem mogą one mieć zastosowanie w konkretnych sytuacjach. Ocena możliwości ich zastosowania w ujmowaniu kryptowalut będzie stanowić pięć kolejnych podpunktów stanowiących wskazane wyżej grupy aktywów.

2.1. Środki pieniężne i ich ekwiwalenty

Zapisy i wytyczne dotyczące środków pieniężnych można odnaleźć w Międzynarodowym Standardzie Rachunkowości (MSR) 2 *Rachunek przepływów pieniężnych*, MSR 32 *Instrumenty finansowe: prezentacja* oraz w Międzynarodowym Standardzie Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 9 *Instrumenty finansowe*. Według MSR 2 par. 6 „Środki pieniężne składają się z gotówki w kasie oraz depozytów płatnych na żądanie”, natomiast „Ekwiwalenty środków pieniężnych są krótkoterminowymi inwestycjami o dużej płynności, łatwo wymiennymi na określone kwoty środków pieniężnych oraz narażonymi na nieznaczne ryzyko zmiany wartości”; na te same definicje powołuje się MSSF 9 w par. 3.2.5. pkt c). Z kolei w objaśnieniach stosowanych do MSR 32 (OS3) można znaleźć uzupełnienie, że „środki płatnicze (środki pieniężne) są składnikiem aktywów finansowych, ponieważ stanowią środek wymiany i dlatego są podstawą wyceny i ujęcia wszystkich transakcji w sprawozdaniu finansowym. Środki pieniężne złożone w depozycie banku lub podobnej instytucji finansowej są aktywami finansowymi, gdyż reprezentują umowne prawo deponującego do otrzymania środków pieniężnych od tej instytucji lub wystawienia czeku albo podobnego instrumentu w ramach posiadanego salda, tytułem spłaty zobowiązania finansowego wobec wierzyciela”.

Definicja środków pieniężnych oraz ich ekwiwalentów nie obejmuje kryptowalut. Pierwszą definicję odrzucić należy ze względu na fakt, że kryptowaluty występują wyłącznie w postaci elektronicznej, nie mają odzwierciedlenia materialnego w postaci banknotów czy monet, nie mogą być zatem gotówką w kasie ani depozytem *a vista*. W przypadku ekwiwalentów środków pieniężnych elementem dyskwalifikującym jest „nieznaczne ryzyko zmiany wartości”, które w przypadku kryptowalut jest bardzo duże, co na przykładzie bitcoina było już wcześniej przedstawione w pracy . Z kolei w objaśnieniu czytamy, że środki pieniężne stanowią środek wymiany i dlatego są podstawą wyceny i ujęcia wszystkich transakcji w sprawozdaniu finansowym, a z całą pewnością nie można tego powiedzieć o kryptowalutach. Biorąc bowiem pod uwagę charakter oraz zmienność wartości kryptowalut, byłoby bardzo niebezpieczne, gdyby dopuszczono do sporządzania sprawozdań finansowych w walucie funkcjonalnej bitcoin. Z dnia na dzień sytuacja jednostki mogłaby się bowiem diametralnie zmienić. Słuszna wydaje się także uwaga Henriego Ventera, że punkty lojalnościowe, kupony i inne formy wymiany barterowej również mogą zostać uznane za powszechne środki wymiany. Czy w takiej sytuacji powinno się umożliwić sporządzanie sprawozdania w takich właśnie jednostkach? Odpowiedź na to pytanie jest jednoznacznie negatywna.

Co istotne, mimo że uznaje się, że kryptowaluty mogą stanowić środek wymiany¹, nie mają one niektórych powszechnych cech gotówki i waluty, w szczególności (Leopold i Vollman, 2018, s. 5):

- nie stanowią prawnego środka płatniczego i w większości przypadków nie są wydawane ani wspierane przez rząd lub bank centralny;
- nie są obecnie bezpośrednim miernikiem cen towarów i usług; innymi słowy, kryptowaluty mogą być akceptowane w celu rozliczenia niektórych transakcji, ale nie są bezpośrednio związane z ustalaniem cen towarów lub usług w gospodarce.

Należy także podkreślić, że niektóre z państw planują lub już wprowadziły swoją kryptowalutę. Przykładami są Irlandia, która wykorzystuje kryptowalutę, aby pomóc swojemu przemysłowi turystycznemu. Wdrożony w tym kraju Irishcoin, skierowany głównie na rynek turystyczny, jest akceptowany w wyznaczonych miejscach kraju. Innym przykładem europejskim

¹ Pogląd oparty na wyrokach sądów i interpretacjach indywidualnych stanowiących o funkcji płatniczej bitcoina np. wyrok TSUE w sprawie C – 264/14 oraz na danych coinmap.org, według których na koniec 2018 r. już ponad 14,1 tys. podmiotów akceptowało płatności w bitcoinie, w tym Microsoft, Wikipedia, Bloomberg, Subway czy nawet T-Mobile Polska.

jest bank centralny Litwy, który w marcu 2018 r. ogłosił, że planuje wydać pierwszą na świecie cyfrową monetę kolekcjonerską za pomocą technologii blockchain lub innych równoważnych technologii (The Law Library, 2018, s. 44, 46). Powyższe przykłady nadal pozostają poza ramami definicyjnymi wskazanymi przez Międzynarodową Radę ds. Standardów Rachunkowości (IASB) i nawet mimo wsparcia ze strony państwa nie mogą zostać uznane za środki pieniężne lub ich ekwiwalenty.

Podsumowując, kryptowaluty nie spełniają definicji środków pieniężnych ani ekwiwalentów środków pieniężnych, nie mogą być zatem niezależnie od celu ich posiadania ujmowane w sprawozdaniu w pozycji inwestycji krótkoterminowych obejmujących kategorie pieniężne.

2.2. Instrumenty finansowe

Jeśli chodzi o instrumenty finansowe, zapisy ich dotyczące znajdują się w MSR 32 oraz w MSSF 9. Pierwsza z regulacji określa w par. 11, że „instrument finansowy jest to każdy kontrakt, który skutkuje powstaniem składnika aktywów finansowych u jednej jednostki i zobowiązania finansowego lub instrumentu kapitałowego u drugiej jednostki”. MSSF 9 w załączniku A powołuje się z kolei, że wykorzystane w standardzie terminy są zgodne z definicją MSR 32.

Odnosząc się do powyższej definicji, należy wskazać, że głównym problemem z zastosowaniem definicji instrumentu finansowego do kryptowalut jest wymóg istnienia stosunku umownego. Posiadanie kryptowaluty zwykle nie daje posiadaczowi umownego prawa do otrzymania gotówki lub innego aktywa finansowego, ani też kryptowaluta nie powstaje w wyniku stosunku umownego. Obrazowy przykład w celu wyjaśnienia definicji instrumentu finansowego wskazuje też IASB w wytycznych wdrożeniowych do MSR 39 *Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena*, podając, że chociaż złoto w sztabkach jest wysoce płynne, nie daje ono żadnego umownego prawa do otrzymania gotówki lub innego aktywa finansowego związanego z kruszcem złota, a zatem jest towarem, a nie instrumentem finansowym.

Co istotne, definicja przytoczona z MSR 32, poza wymogiem umownym, wskazuje także, że instrument finansowy skutkuje powstaniem aktywów z jednej strony oraz zobowiązania lub instrumentu kapitałowego z drugiej. Należy zatem wskazać, że w przypadku kryptowalut również ta część definicji nie znajduje zastosowania, bowiem niezależnie od rodzaju transakcji z wykorzystaniem waluty wirtualnej nie powstaje zobowiązanie ani instrument kapitałowy u żadnej ze stron.

Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku kreacji nowych jednostek kryptowaluty, czyli „wydobycia”. Kopanie kryptowalut polega na rozwiązywaniu coraz trudniejszych problemów kryptograficznych i wymaga coraz lepszej jakości komputerów, z wysokiej mocy obliczeniowej kartami graficznymi do wydajnego wydobywania. Podmioty zajmujące się rozwiązywaniem skomplikowanych zagadek kryptograficznych w celu pozyskania bitcoinów otrzymują nagrodę za odnalezienie unikalnego identyfikatora, pozwalającego im dodać kolejny blok do sieci (stąd określenie blockchain) (Deloitte 2018, s. 16). W związku z tym kryptowaluta nie powstaje w wyniku stosunku umownego, co również nie pozwala na jej objęcie definicją wskazaną w MSR 32.

Wyjątkową sytuację stanowią kryptowaluty używane jako instrument bazowy w kontraktach futures lub opcjach. Umowy te są rozliczane na podstawie ruchów w danej kryptowalucie i są zgodne z definicją instrumentu pochodnego, a tym samym podlegają rachunkowości instrumentów finansowych.

Podsumowując, należy jednak wskazać, że kryptowaluty nie spełniają podstaw definicji instrumentu finansowego według wytycznych z zakresu rachunkowości, nie mogą być zatem ujmowane w sprawozdaniu finansowym w pozycjach obejmujących instrumenty finansowe.

2.3. Wartości niematerialne i prawne

Zapisy dotyczące wartości niematerialnych i prawnych można odnaleźć w MSR 38 *Wartości niematerialne*. Według par. 8 tego standardu „składnik wartości niematerialnych to możliwy do zidentyfikowania niepieniężny składnik aktywów, nieposiadający postaci fizycznej”. Dalej w par. 12 standard stanowi, że możliwy do zidentyfikowania oznacza, że:

- można go wyodrębnić, tzn. można go wyłączyć lub wydzielić z jednostki i sprzedać, przekazać, licencjonować lub oddać do odpłatnego użytkowania osobom trzecim, zarówno pojedynczo, jak też łącznie z powiązaną z nim umową, składnikiem aktywów lub zobowiązaniem lub
- wynika z tytułów umownych lub innych tytułów prawnych, bez względu na to, czy są one zbywalne lub możliwe do wyodrębnienia z jednostki lub z innych tytułów lub zobowiązań.

Analizując definicję, należy prześledzić jej poszczególne części. Pierwsza z nich – identyfikowalność – wyjaśniona dwoma punktami z par. 12 jest skonstruowana z użyciem spójnika „lub”, co oznacza, że wystarczy spełnienie jednego ze wskazanych wymogów, by można było uznać całą cechę.

Niewątpliwie kryptowalutę da się sprzedać czy przekazać innej jednostce, co oznacza, że jest ona możliwa do zidentyfikowania.

Idąc dalej, aby składnik można było uznać za wartość niematerialną i prawną, musi on być aktywem niepieniężnym. Aktywa pieniężne MSR 38 definiuje jako posiadane przez jednostkę środki pieniężne, zrównując je ze środkami pieniężnymi, których definicję analizowano w punkcie 2.1. W mojej ocenie kryptowaluta nie mogła zostać uznana za środki pieniężne, a zatem spełnia wymóg aktywów niepieniężnych.

Wreszcie ostatnia część definicji wskazuje, że składnik ten nie może mieć postaci fizycznej. Jak wielokrotnie podkreślałem, kryptowaluty, będące częścią szerszego pojęcia walut cyfrowych, nie mają postaci materialnej jak np. banknotów czy monet, nie mają one zatem postaci fizycznej, co oznacza, że spełniają także wymóg tej części definicji.

Podsumowując, należy wskazać, że kryptowaluty spełniają definicję wartości niematerialnych i prawnych wskazaną w par. 8 MSR 38, co oznacza, że mogą być ujmowane w sprawozdaniu finansowym w tej pozycji rzeczowych aktywów trwałych.

Co ważne, wobec kryptowaluty objętej zakresem MSR 38 należy stosować zasady wyceny stosowane do wartości niematerialnych i prawnych. Oznacza to, początkowo kryptowalutę należy wyceniać według kosztu wytworzenia lub ceny nabycia. W kolejnych okresach wartość kryptowaluty może być natomiast wyceniana z użyciem modelu opartego na wartości przeszacowanej. Zgodnie z zapisami par. 85–87 MSR 38, jeśli wartość bilansowa składnika wartości niematerialnych wzrosła na skutek przeszacowania, wzrost ten odnosi się bezpośrednio na kapitał własny i ujmuje jako nadwyżkę z przeszacowania. Jednakże wzrost z tytułu przeszacowania ujmuje się w rachunku zysków i strat w stopniu, w jakim odwraca on zmniejszenie z tytułu przeszacowania tego samego składnika aktywów, które wcześniej ujęto w rachunku zysków i strat. Z kolei łączna nadwyżka z przeszacowania zaliczona do kapitału własnego może zostać przeniesiona bezpośrednio do zysków zatrzymanych, gdy nadwyżka ta zostanie zrealizowana, czyli na przykład w momencie sprzedaży kryptowaluty.

2.4. Zapasy

Analizowany w poprzednim podpunkcie MSR 38 w par. 3 pkt a) wskazuje, że niniejszego standardu nie stosuje się do wartości niematerialnych i prawnych utrzymywanych przez jednostkę w celu sprzedaży w ramach zwykłej działalności gospodarczej, odsyłając w takich sytuacjach do MSR 2 *Zapasy*.

W celu ustalenia, jak rozliczać składnik aktywów (czy jako składnik wartości niematerialnych i prawnych zgodnie z MSR 38, czy jako zapasy zgodnie z MSR 2), konieczne jest ustalenie, w jaki sposób dany składnik aktywów jest wykorzystywany w działalności, czyli klarowne określenie w polityce rachunkowości, jaki jest cel operowania kryptowalutą. Wydaje się, że rozwiązania zaprezentowane w MSR 2 znajdują zastosowanie w przypadku giełd kryptowalutowych, których działalność polega na skupie i sprzedaży w krótkim terminie jednostek kryptowaluty. Wówczas bez wątplenia zapasy można wyceniać w cenie nabycia, koszcie wytworzenia lub też według wartości netto możliwej do uzyskania, w zależności od tego, która z kwot jest niższa. Jest to również zgodne z polskimi przepisami podatkowymi, według których koszt uzyskania przychodu powstaje w momencie sprzedaży kryptowaluty, w wartości, po której została ona wcześniej przez podmiot sprzedający nabyta.

Wątpliwości sprawiają jednak zapisy par. 3 pkt b) MSR 2 wskazujące, że standard nie obejmuje swoimi uregulowaniami pośredników w handlu towarami, którzy wyceniają zapasy kupowane głównie w celu sprzedaży w krótkim okresie czasu i wygenerowania zysku na wahaniach cen lub marży pośrednika, w wartości godziwej pomniejszonej o koszty doprowadzenia do sprzedaży. Standard stanowi w par. 5, że pośrednicy w handlu towarami to podmioty, które kupują lub sprzedają towary na czyjś lub swój własny rachunek. Giełda kryptowalutowa mieści się w tej definicji, a więc wskazane wyżej zapisy ułatwiają jej, w porównaniu do wymogów wskazanych w MSR 38, możliwość wykorzystania wartości godziwej do wyceny kryptowaluty i pozwalają na odnoszenie zmian jej wartości do rachunku zysków i strat okresu, w którym miała ona miejsce. Jest to o tyle istotne, że MSR 38 wymaga do wyceny w wartości godziwej istnienia aktywnego rynku. Biorąc pod uwagę dynamiczne zmiany na rynku kryptowalut, należy dopuszczać fakt, że dla danej kryptowaluty aktywny rynek może przestać istnieć, a ona nadal będzie mogła być wykazywana w wartości godziwej. Może to spowodować manipulacje wartością posiadaną kryptowaluty.

W mojej opinii konieczne jest wyjaśnienie przez IASB, w których sytuacjach kryptowaluty powinny być rozliczane zgodnie z zakresem MSR 2, a w których zgodnie z MSR 38. Ponadto nie jest jasne, czy kryptowalutę należy uznać za towar dla celów zastosowania wyjątku z MSR 2 dla pośredników w handlu towarami. Biorąc jednak pod uwagę wcześniejsze rozważania oraz przytoczony z wytycznych wdrożeniowych do MSR 39 przykład dotyczący sztabek złota, przyjmuję założenie, że dla celów MSR 2 kryptowaluta może być towarem.

Podsumowując, należy uznać, że kryptowaluty w pewnych sytuacjach są objęte wskazanymi w MSR 2 przepisami, co oznacza, że w tych przypadkach mogą być wykazywane w sprawozdaniu finansowym w pozycji zapasy.

2.5. Inwestycje

W związku z faktem, że MSR 25 *Rachunkowość dla inwestycji* został zastąpiony w 2003 r. przez MSR 39 *Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena* oraz MSR 40 *Nieruchomości inwestycyjne*, a kryptowalut nie można uznać za żadną z tych dwóch kategorii, w zakresie definicyjnym dotyczącym inwestycji analizie poddana zostanie ustawa o rachunkowości, która odnosi się do różnych grup inwestycji niefinansowych. Art. 3 pkt 17 ustawy stanowi, że przez inwestycje „rozumie się aktywa posiadane przez jednostkę w celu osiągnięcia z nich korzyści ekonomicznych wynikających z przyrostu wartości tych aktywów, uzyskania przychodów w formie odsetek, dywidend (udziałów w zyskach) lub innych pożytków, w tym również z transakcji handlowej, a w szczególności aktywa finansowe oraz te nieruchomości i wartości niematerialne i prawne, które nie są użytkowane przez jednostkę, lecz są posiadane przez nią w celu osiągnięcia tych korzyści”.

Ustawa o rachunkowości reguluje zatem możliwość posiadania wartości niematerialnych i prawnych jako składnika inwestycji. W przypadkach tych przez analogię przyjmuje się, że automatycznie inwestycje te są inwestycjami długoterminowymi i podlegają wycenie na tych zasadach (Rówińska, 2011, s. 277).

Kryptowaluty odpowiadają zatem definicji inwestycji w wartości niematerialne i prawne wskazaną w par. 3 ustawy o rachunkowości, co oznacza, że mogą być ujmowane w sprawozdaniu finansowym w pozycji inwestycji długoterminowych.

Warto podkreślić, że powyższa analiza w części ją obejmującej (tj. w zakresie środków pieniężnych, instrumentów finansowych, wartości niematerialnych i prawnych oraz zapasów) jest zgodna z najnowszym dokumentem *Project: Holdings of cryptocurrencies, Paper topic: Item for continuing consideration*, opublikowanym w marcu 2019 r. po spotkaniach Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, które odbyło się we wrześniu 2018 r., oraz Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (RMSR), które odbyło się w listopadzie 2018 r. (IFRS, 2019, s. 3–5). W publikacji tej RMSR przedstawia interpretację, które standardy mają zastosowanie do kryptowalut oraz jakie powinny zostać podjęte kroki, by usystematyzować wyzwania z nimi związane.

Zakończenie

W konkluzji uznać należy, że spośród wybranych pozycji aktywów, które poddano analizie w niniejszym opracowaniu, trzy obejmują swoim zasięgiem definicyjnym kryptowaluty. Do tych grup aktywów należą wartości niematerialne i prawne, co do których nie ma większych wątpliwości, zapasy, które pozostawiają pewne sytuacje bez rozstrzygnięcia, oraz inwestycje w wartości niematerialne i prawne. Biorąc pod uwagę, że w pewnych przypadkach zaklasyfikowanie kryptowaluty do którejś z trzech powyższych grup będzie wymagać zastosowania metody wyceny w wartości godziwej, tym, na co należy zwrócić szczególną uwagę z punktu widzenia wiernego i rzetelnego obrazu jednostki, jest z pewnością zastosowany sposób wyceny wartości godziwej. Nie bez znaczenia pozostaje bowiem trudność wyznaczenia wartości godziwej kryptowaluty, która nie jest notowana na giełdzie, jej wartość nie jest publikowana przez organy państwowe i której cena może się różnić w zależności od rynku. Naukowcy, ale przede wszystkim praktycy obcujący z kryptowalutami stoją dziś bowiem przed ogromnym wyzwaniem, które w najgorszym wypadku może narazić na ogromne konsekwencje środowisko rachunkowości, cieszące się dziś dużym zaufaniem społecznym. Należy także podkreślić, że środowisko naukowe rachunkowości, zarówno w Polsce jak i za granicą, w niewielkim stopniu podejmując tematykę wyceny kryptowalut, mimo że często uznaje się, że pomiaru zasobów i wyników (dokonań) zawsze leżał w centrum zainteresowania teorii i praktyki rachunkowości (por. Masztalerz, 2014, s. 68).

Artykuł ma charakter wstępnych rozważań w zakresie ujmowania kryptowalut w sprawozdaniu finansowym. Stanowi zatem wprowadzenie do dalszych badań autora w tym zakresie. W kolejnych fazach badań autor zamierza się podjąć analizy sprawozdań finansowych podmiotów, które mają do czynienia z kryptowalutami oraz modelowania wyceny kryptowalut w rachunkowości. Poza badaniami naukowymi za konieczne autor uważa podjęcie omawianej tematyki przez regulatorów, w szczególności na szczeblu międzynarodowym. Za dobry wstęp do zajęcia stanowiska w sprawie kryptowalut należy uznać przytoczony w niniejszym opracowaniu dokument wydany po spotkaniach Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowych Standardów Rachunkowości oraz Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Wątpliwości omawiane w tejże publikacji wskazują jednak, że prace instytucji międzynarodowych pozostają nadal w fazie inicjalnej.

Bibliografia

- Bradbury, D. (2014). *Is bitcoin a digital currency or a virtual one?* Pobrane 15 marca 2019 z <http://www.coindesk.com/bitcoin-digital-currency-virtual-one/>
- Bubiel, A. (2015). Niektóre aspekty prawne, podatkowe i księgowość płatności wirtualną walutą Bitcoin, *Rachunkowość*, 7. doi: <http://dx.doi.org/10.15611/pn.2018.503.10>
- Chen, L. i Wu, H. (2009). *The influence of virtual money to real currency: A case-based study*. Beijing University of Posts and Telecommunications, International Symposium on Information Engineering and Electronic Commerce. doi: 10.1109/IEEC.2009.150
- Deloitte. (2018). *Thinking allowed. Cryptocurrency: Financial reporting implications*. Pobrane 15 marca 2019 z <https://www.iasplus.com/en/publications/global/thinking-allowed/2018/thinking-allowed-cryptocurrency-financial-reporting-implications>
- European Central Bank. (2012). *Virtual currency schemes*. Frankfurt am Main. doi: 10.2866/662172
- IFRS. (2019). *Project: Holdings of cryptocurrencies, Paper topic: Item for continuing consideration*. Pobrane 15 marca 2019 z <https://www.ifrs.org/-/media/feature/meetings/2019/march/ifric/ap4-holdings-of-cryptocurrencies.pdf>
- Leopold, R. i Vollmann, P. (2018). *A look at current financial reporting issues*, PwC. Pobrane 15 marca 2019 z <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-16/cryptographic-assets-related-transactions-accounting-considerations-ifrs-pwc-in-depth.pdf>
- Lis-Markiewicz, P. i Nowak, S. (2015). *Bitcoin. Przyszłość inwestowania*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Masztalerz, M. (2014). Wartość dla interesariuszy w zrównoważonym przedsiębiorstwie. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2, 8. Pobrane 15 marca 2019 z http://www.soep.ue.poznan.pl/jdownloads/Wszystkie%20numery/Rok%202014/05_masztalerz.pdf
- Meredyk, K. (2003) *Przedmiot i metoda nauk ekonomicznych*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Oluwatossin, H. S. (2014). Client-server model. *IOSR Journal of Computer Engineering*. Pobrane 15 marca 2019 z <http://www.iosrjournals.org/iosr-jce/papers/Vol16-issue1/Version-9/J016195771.pdf>
- Piech, K. (2016). *Leksykon pojęć na temat technologii blockchain i kryptowalut*. Pobrane 15 marca 2019 z https://mc.gov.pl/files/leksykon_pojec_na_temat_techologii_blockchain_i_kryptowalut.pdf
- Przyłuska-Schmitt, J. (2016) Bitcoin – intrygująca innowacja. *Bank i Kredyt*, 2. Pobrane 15 marca 2019 z http://bankikredyt.nbp.pl/content/2016/02/bik_02_2016_03_art.pdf

- Remlein, M. (2015). Doświadczenia polskich grup kapitałowych w zakresie zintegrowanej sprawozdawczości. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 3, 1. Pobrane 15 marca 2019 z http://www.soep.ue.poznan.pl/jdownloads/Wszystkie%20numery/Rok%202015/10_remlein.pdf
- Rówińska, M. (2011) Modele wyceny inwestycji niefinansowych – zasady odzwierciedlania skutków wyceny w kontekście międzynarodowych i polskich regulacji rachunkowości. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, 668. Szczecin. Pobrane 15 marca 2019 z http://go4business.wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/41-2011/FRFU-41-275.pdf
- Sobiecki, G. (2015). Regulowanie kryptowalut w Polsce i na świecie na przykładzie Bitcoina – status prawny i interpretacja ekonomiczna. *Problemy Zarządzania*, 13, 3(54), t. 1. doi: 10.7172/1644-9584.54.10
- Szymankiewicz, M. (2014). *Bitcoin. Wirtualna waluta internetu*. Gliwice: Wydawnictwo Helion.
- The Financial Action Task Force (FATF) Report. (2014). *Virtual currencies: Key definitions and potential AML/CFT risks*. Pobrane 15 marca 2019 z <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf>
- The Law Library of Congress. (2018). *Regulation of cryptocurrency around the world*. Pobrane 15 marca 2019 z <https://www.loc.gov/law/help/cryptocurrency/cryptocurrency-world-survey.pdf>.
- Wiszniewski, E. (2015a). *Rachunkowość i wykonywanie zawodu księgowego w kontrolnej procedurze nielegalnego obrotu pieniężnego*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
- Wiszniewski, E. (2015b) Waluty wirtualne w rachunkowości. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 390. Wrocław. doi: 10.15611/pn.2015.390.27